

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av 4 kap. 4 § arbetsavtalslagen och 32 b § sjömanslagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I propositionen föreslås att bestämmelserna om partiell vårdledighet ändras både i arbetsavtalslagen och i sjömanslagen. Enligt de föreslagna lagarna skall en arbetstagare som har varit anställd hos samma arbetsgivare sammanlagt minst sex månader under de senaste 12 månaderna ha rätt till partiell vårdledighet, medan det i de gällande lagarna förutsätts att arbetstagaren har varit anställd minst 12 månader under de senaste 24 månaderna.

Det föreslås att rätten till partiell vårdledighet utvidgas även så att en arbetstagare kan hålla partiell vårdledighet till utgången av det andra läsåret för ett barn som får

grundläggande utbildning. Enligt gällande lagar kan en arbetstagare hålla partiell vårdledighet till utgången av det kalenderår då barnets första termin i grundskolan slutar.

Dessutom föreslås att den princip gällande rätten att utnyttja partiell vårdledighet enligt vilken föräldrarna kan hålla partiell vårdledighet under samma kalenderperiod, men inte får hålla partiell vårdledighet samtidigt för att sköta barnet, preciseras på författningsnivå.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

MOTIVERING

1. Nuläge och föreslagna ändringar

Bestämmelserna om partiell vårdledighet ingår i 4 kap. 4 § arbetsavtalslagen (55/2001). Med partiell vårdledighet avses vårdledighet som ges genom att arbetstiden per dygn eller per vecka förkortas. Den partiella vårdledigheten är således ett sätt att med arbetstidsarrangemang samordna de krav som yrkes- och familjelivet ställer.

Partiell vårdledighet förutsätter att avtal ingås mellan arbetstagaren och arbetsgivaren. Arbetstagaren har inte subjektiv rätt att förkorta sin arbetstid med stöd av bestämmelserna om partiell vårdledighet. Å andra sidan begränsas arbetsgivarens rätt att vägra att avtala om partiell vårdledighet genom en bestämmelse i 4 kap. 4 § 2 mom. arbetsavtalslagen.

Enligt arbetsavtalslagen har en arbetstagare som har varit anställd hos samma arbetsgivare sammanlagt minst 12 månader under de senaste 24 månaderna rätt till partiell vårdledighet. Detta tjänstgöringstidsvillkor som är

en förutsättning för partiell vårdledighet kräver inte att arbetstagaren har arbetat omedelbart innan den partiella vårdledigheten inleds utan arbetstagaren har även rätt till partiell vårdledighet som hålls efter familjeledighet på heltid, såsom föräldra- eller vårdledighet, om hans eller hennes anställningsförhållande till samma arbetsgivare har varit i kraft i en eller flera perioder minst 12 månader under de senaste 24 månaderna.

Bestämmelsen om granskningsperioden på 24 månader som gällt tjänstgöringstidsvillkoret och det därtill anslutna villkoret för 12 månaders anställningsförhållande till samma arbetsgivare ingick redan i den tidigare arbetsavtalslagen (320/1970) till vilken den fogades 1998. Enligt propositionen (RP 37/1998 rd) har målet med bestämmelsen varit behovet att beakta att de s.k. atypiska anställningarna har ökat på arbetsmarknaden. För att säkerställa att detta mål skall uppnås föreslås nu att en arbetstagare skall ha rätt till partiell vårdledighet redan när han eller hon har varit anställd hos samma arbetsgivare sex månader under de senaste 12 månaderna.

Genom den föreslagna bestämmelsen försöker man underlätta samordnandet av yrkes- och familjeliv för arbetstagare som nyligen kommit in på arbetsmarknaden eller nyligen bytt arbetsplats.

En arbetstagare kan få partiell vårdledighet för att vårda sitt barn eller något annat barn som varaktigt bor i hans eller hennes hus håll. Enligt gällande lag, liksom även enligt detta förslaget, avses med barn utöver arbetstagarens biologiska barn eller adoptivbarn även makens eller sambons barn samt barn som har placerats i familjen, om de bor i samma hushåll.

Enligt gällande lag kan partiell vårdledighet utnyttjas till utgången av det kalenderår då barnet börjar grundskolan. Enligt lagen om grundläggande utbildning (628/1998) ges läropliktiga barn som är varaktigt bosatta i Finland i lagen avsedd grundläggande utbildning. Läroplikten börjar det år då barnet fyller sju år. Ett barn som har i lagen om grundläggande utbildning avsedda tillräckliga förutsättningar har dock rätt att inleda den grundläggande utbildningen redan som sexåring. Om ett handikapp eller en sjukdom hos barnet medför att de mål som ställts för den grundläggande utbildningen uppenbarligen inte kan nås under nio år, blir barnet läropliktigt ett år tidigare och läroplikten fortgår i 11 år. Då får barnet under det första året som hör till den grundläggande utbildningen dock förskoleundervisning och således inte i lagen om grundläggande utbildning avsedd grundläggande utbildning. I de fall då utbildningsanordnaren med stöd av 27 § lagen om grundläggande utbildning på basis av medicinska och psykologiska utredningar ger tillstånd att barnet kan inleda den grundläggande utbildningen ett år senare än vad som bestämts får barnet likaså förskoleundervisning under året innan den egentliga grundläggande utbildningen inleds.

Enligt gällande lag har föräldrar till barn under skolåldern och barn som börjar skolan haft möjlighet att få partiell vårdledighet. Den tidpunkt då barnet börjar skolan har varit en brytningspunkt då det gäller barnets vårdarrangemang eftersom barnet då i allmänhet övergår från heldagsvård till skolorundervisning och hamnar utanför det kommunala dagvårdssystemet. Föräldrarnas möjlig-

het att förkorta arbetsdagen eller arbetsveckan har för sin del underlättat ordnandet av vård av yngre skolelever på morgonen och på eftermiddagen.

Rätten att utnyttja partiell vårdledighet endast till slutet av höstterminen då barnet går i första klassen har visat sig vara otillräcklig. Skoldagarna för första- och andraklassisterna i den grundläggande utbildningen är korta och det har inte funnits tillräckligt många vårdplatser och klubbar för skoleleverna på eftermiddagen.

Möjligheten för föräldrarna att förkorta arbetstiden på viss tid genom att utnyttja partiell vårdledighet är ett sätt att avhjälpa de problem som kan uppstå till följd av att yngre skolelever är ensamma på för- och eftermiddagen. På grund härav föreslås att en arbetstagare skall ha rätt till partiell vårdledighet till utgången av det andra läsåret för de barn som får grundläggande utbildning, dvs. till den sista juli ifrågavarande år. I praktiken skulle rätten till partiell vårdledighet upphöra den sista juli det kalenderår då barnet fyller nio år, eller om barnet har inlett den grundläggande utbildningen redan som sexåring, den sista juli det år då han eller hon fyller åtta år.

Barnets båda föräldrar eller vårdnadshavare som bor i samma hushåll som barnet har rätt till partiell vårdledighet oberoende av om den ena av dem arbetar utanför hemmet. Enligt gällande lag får inte barnets föräldrar eller vårdnadshavare hålla partiell vårdledighet samtidigt. Enligt motiveringen tolkas bestämmelsen så att vardera föräldern eller vårdnadshavaren inte kan vårda barnet samtidigt då de är på partiell vårdledighet. Det är dock möjligt att föräldrarna använder den partiella vårdledigheten så att den ena föräldern vårdar barnet på förmiddagen och den andra på eftermiddagen eller så att vardera vårdar barnet varannan dag eller vecka under samma kalenderperiod, vilket innebär att barnet inte behöver någon utomstående vårdare eller vårdplats.

Ordalydelsen i gällande lag är något dunkel och den har trots det som sägs i motiveringen väckt frågor i praktiska situationer. På grund av detta föreslås att ordalydelsen preciseras så att principen att föräldrarna kan ta ut partiell vårdledighet samtidigt under samma ka-

lenderperiod, men inte kan vårda barnet samtidigt under den partiella vårdledigheten, tydligt framgår av ordalydelsen.

Förslagen till utvidgande av möjligheterna att utnyttja partiell vårdledighet innebär inte någon ändring av det sätt på vilket den partiella vårdledigheten genomförs. Utnyttjande av partiell vårdledighet baserar sig fortfarande på avtal mellan arbetsgivare och arbetstägare. Enligt 4 kap. 4 § 1 mom. arbetsavtalslagen skall arbetstägaren göra framställning om partiell vårdledighet senast två månader före ledighetens början. Arbetsgivaren och arbetstägaren avtalar om de detaljerade arrangemangen för vårdledigheten, såsom det sätt på vilket arbetstiden förkortas, hur förkortningen placeras sig per dag eller vecka samt den partiella vårdledighetens längd.

Enligt 4 kap. 4 § 2 mom. arbetsavtalslagen kan arbetsgivaren vägra att avtala om partiell vårdledighet endast om ledigheten åsamkar arbetsplatsens produktions- eller serviceverksamhet allvarliga olägenheter, som inte kan undvikas med skäligen arbetsarrangemang.

I motiveringen till ovan nämnda regeringsproposition från 1998 har det ansetts att arbetsgivarens rätt att vägra att godkänna arbetstägarens framställning om förkortning av arbetstiden under en viss tid kan basera sig på bl.a. företagets och arbetsplatsens storlek och verksamhetens art samt arbetstidsarrangemangen på arbetsplatsen. Inom vissa branscher är verksamheten av sådan art att arbetstägarna måste arbeta samtidig och i lika långa skift. Att ge en arbetstägare partiell vårdledighet på det sätt han eller hon föreslagit kan då vara så pass svårt att arbetsgivaren inte rimligtvis kan förutsättas arrangera arbetet på ett sätt som gör det möjligt för en enskild arbetstägare att ta ut partiell vårdledighet. Om det redan annars finns många deltidsanställda arbetstägare på arbetsplatsen är det ett slags bevis på att arbetstiden för en arbetstägare som jobbar hela arbetsdagen kan förkortas med arbetsarrangemang på det sätt som gemensamt avtalas. I motiveringen till nämnda proposition anses dessutom att den tillämpade produktions- och servicetekniken i kombination med arbetstägarens arbetsinsats också kan vara en sådan orsak som ger arbetsgivaren rätt att vägra att avtala om partiell vårdledighet.

Ovan har föreslagits att arbetstägares rätt till partiell vårdledighet då det gäller tiden utvidgas till utgången av barnets andra skolår. Den tidsperiod under vilken arbetstägare kan hålla partiell vårdledighet är allt som allt synnerligen lång eftersom den börjar redan då föräldraledigheten slutar. Längden på den vårdledighetsperiod som arbetstägaren föreslår kan tillsammans med andra faktorer som inverkar på förkortning av arbetstiden, såsom arten av arbetstägares arbetsuppgifter, det föreslagna sättet att förkorta arbetstiden och de arbetsarrangemang som tillämpas, är av vikt vid bedömning av arbetsgivarens rätt att vägra att bevilja partiell vårdledighet.

Då arbetsgivaren vägrar att ge arbetstägaren partiell vårdledighet skall arbetsgivaren motivera varför arbetstägarens förkortning av arbetstiden allvarligt försvårar arbetsarrangemangen. Om arbetsgivaren inte har tillräckligt tungt vägande skäl att vägra bevilja partiell vårdledighet och om arbetsgivaren och arbetstägaren inte kan nå avtal om genomförande av partiell vårdledighet bestäms arbetstägarens rätt till partiell vårdledighet enligt 4 kap. 4 § 3 mom. arbetsavtalslagen. Det föreslås inte några ändringar i dessa bestämmelser och inte heller i de bestämmelser som gäller avbrytande av partiell vårdledighet.

Bestämmelserna om partiell vårdledighet för sjömän ingår i 32 b § 3—5 mom. sjömanslagen (423/1978). Bestämmelserna har nästan exakt samma innehåll som motsvarande bestämmelser i arbetsavtalslagen. Det enda undantag som föranleds av sjöfartens särdrag ingår i 32 b § 4 mom., enligt vilket avtal alltid skall ingås om partiell vårdledighet och det sätt på vilket den genomförs. Med avvikelser från arbetsavtalslagen ingår i sjömanslagen inte någon sekundär bestämmelse om hur deltidsarbetet skall ordnas när arbetsgivaren utan i lagen avsedd grund vägrar att ingå avtal om deltidsarbete med arbetstägaren. Förutsättningarna att utnyttja partiell vårdledighet har utretts i regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av sjöarbetstidslagen, lagen om arbetstiden på fartyg i inrikesfart och sjömanslagen (166/2002 rd).

Det allmänna målet är att bestämmelser som tillämpas i anställningsförhållanden som

hör till tillämpningsområdet för arbetsavtalslagen och sjömanslagen är så lika som möjligt. Därför föreslås att 32 b § 3 mom. sjömanslagen ändras på samma sätt och på samma grunder som 4 kap. 4 § 1 mom. arbetsavtalslagen.

2. Propositionens verkningar

Syftet med propositionen är att förbättra småbarnsföräldrars möjlighet att samordna de krav som yrkes- och familjelivet ställer genom att utvidga arbetstagarnas rätt till partiell vårdledighet till utgången av det andra läsåret för de barn som får grundläggande utbildning.

Under den senaste tiden har man i samhällsdebatten varit bekymrad över eftermiddagsvården av små skolbarn på eftermiddagen. Man har inte kunnat arrangera eftermiddagsverksamhet för alla skolbarn som behöver den. Skoldagarna för barn som går i första och andra klass är ännu synnerligen korta, vilket innebär att barn som inte har någon vårdare på eftermiddagen långa stunder är utan en vuxens närvaro. Genom en ändring av bestämmelserna om partiell vårdledighet skulle möjligheterna för yngre skolbarns föräldrar att förkorta arbetstiden utvidgas så att samordnandet av yrkes- och familjeliv under barnets första två skolår skulle lyckas bättre än för närvarande.

Genom att utnyttja den partiella vårdledigheten kan båda föräldrarna samordna vården av barn och närvaron på arbetsmarknaden genom att tillämpa modellerna för deltidsarbete. Båda föräldrarnas vårdledighetsperioder kan infalla under samma kalenderperiod så, att vardera föräldern bär ansvar för vården av barnet. Förutsättningen är att föräldrarna då de är på partiell vårdledighet inte samtidigt sköter barnet. Arrangemanget möjliggör att barnen kan skötas av sina föräldrar på heltid. Inom en sådan vårdmodell dehr fadern och modern sinsemellan på vårdansvaret och kan samtidigt vara med i arbetslivet. Om arrangemanget tas i bruk i stor utsträckning skulle det förbättra jämställdheten mellan könen i arbetslivet.

Om den partiella vårdledigheten blir allmänare kommer den i någon mån att öka behovet av vikarier och av omorganiseringar

av arbetstagarnas arbetsuppgifter på arbetsplatserna. Detta kan leda till att personalkostnaderna stiger något.

I anslutning till det inkomstpolitiska avtalet för 2003—2004 förband sig regeringen att utvidga betalningen av den partiella vårdpenningen till yngre skolbarns föräldrar som håller partiell vårdledighet. En proposition med förslag till lagändring gällande utvidgning av rätten till vårdpenning avläts särskilt till riksdagen.

3. Beredningen av propositionen

Propositionen baserar sig på det inkomstpolitiska avtal som arbetsmarknadens centralorganisationer har ingått för 2003—2004. Enligt en anteckning i bilaga 1 till avtalet föreslår centralorganisationerna att en arbetsgrupp på trepartsbasis bildas med uppdrag att lägga fram ett förslag till ändring av bestämmelserna om partiell vårdledighet i arbetsavtalslagen.

Arbetsministeriet tillsatte den 4 februari 2003 en arbetsgrupp på trepartsbasis i vilken arbetsministeriet, finansministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, folkpensionsanstalten och samtliga av arbetsmarknadens centralorganisationer var företrädade. Förslaget baserar sig på arbetsgruppens enhälliga förslag.

Förslaget till ändring av sjömanslagen har behandlats och godkänts i delegationen för sjömansärenden, som är verksam i anslutning till arbetsministeriet. I delegationen är sjöfartens arbetsmarknadsorganisationer, arbetsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet samt kommunikationsministeriet företrädade.

4. Ikraftträdande

De föreslagna lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt efter det att de har antagits och blivit stadfästa. Vid ikraftsättandet av lagarna beaktas de bestämmelser om anmälningstiden som hänför sig till utnyttjandet av partiell vårdledighet, vilka inte i denna proposition föreslås bli ändrade.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

*Lagförslagen***1.****Lag****om ändring av 4 kap. 4 § arbetsavtalslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i arbetsavtalslagen av den 26 januari 2001 (55/2001) 4 kap. 4 § 1 mom. som följer:

4 kap.

Familjeledighet

4 §

Partiell vårdledighet

En arbetstagare som har varit anställd hos samma arbetsgivare sammanlagt minst sex månader under de senaste 12 månaderna kan få partiell vårdledighet för att vårda sitt barn

eller något annat barn som varaktigt bor i hans eller hennes hushåll till utgången av det andra läsåret för barnets grundläggande utbildning. Barnets båda föräldrar eller vårdnadshavare får hålla partiell vårdledighet under samma kalenderperiod men inte samtidigt. Arbetstagaren skall göra framställning om partiell vårdledighet senast två månader före ledighetens början.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag**om ändring av 32 b § sjömanslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i sjömanslagen av den 7 juni 1978 (423/1978) 32 b § 3 mom., sådant det lyder i lag
936/2002, som följer:

32 b §

Vårdledighet och partiell vårdledighet

En arbetstagare som har varit anställd hos
samma arbetsgivare sammanlagt minst sex
månader under de senaste 12 månaderna kan
få partiell vårdledighet för att vårda sitt barn
eller något annat barn som varaktigt bor i
hans eller hennes hushåll till utgången av det

andra läsåret för barnets grundläggande ut-
bildning. Barnets båda föräldrar eller vår-
dshavare får hålla partiell vårdledighet un-
der samma kalenderperiod men inte samti-
digt. Arbetstagaren skall göra framställning
om partiell vårdledighet senast två månader
före ledighetens början.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 6 juni 2003

Republikens President

TARJA HALONEN

Arbetsminister *Tarja Filatov*

1.

Lag**om ändring av 4 kap. 4 § arbetsavtalslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i arbetsavtalslagen av den 26 januari 2001 (55/2001) 4 kap. 4 § 1 mom. som följer:

Gällande lag

4 kap.

Familjeledighet

4 §

Partiell vårdledighet

En arbetstagare som har varit anställd hos samma arbetsgivare sammanlagt minst 12 månader under de senaste 24 månaderna, kan få partiell vårdledighet för att vårda sitt barn eller något annat barn som varaktigt bor i hans eller hennes hushåll till utgången av det kalenderår då barnet börjar grundskolan. Barnets båda föräldrar eller vårdnadshavare får inte hålla partiell vårdledighet samtidigt. Arbetstagaren skall göra framställning om partiell vårdledighet senast två månader före ledighetens början.

Förslag

4 kap.

Familjeledighet

4 §

Partiell vårdledighet

En arbetstagare som har varit anställd hos samma arbetsgivare sammanlagt minst *sex* månader under de senaste *12* månaderna kan få partiell vårdledighet för att vårda sitt barn eller något annat barn som varaktigt bor i hans eller hennes hushåll till utgången av det *andra* läsåret för barnets *grundläggande utbildning*. Barnets båda föräldrar eller vårdnadshavare *får hålla partiell vårdledighet under samma kalenderperiod men inte samtidigt*. Arbetstagaren skall göra framställning om partiell vårdledighet senast två månader före ledighetens början.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag**om ändring av 32 b § sjömanslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i sjömanslagen av den 7 juni 1978 (423/1978) 32 b § 3 mom., sådant det lyder i lag
936/2002, som följer:

Gällande lag

Förslag

32 b §

Vårdledighet och partiell vårdledighet

En arbetstagare som har varit anställd hos samma arbetsgivare sammanlagt minst 12 månader under de senaste 24 månaderna, kan få partiell vårdledighet för att vårda sitt barn eller något annat barn som varaktigt bor i hans eller hennes hushåll till utgången av det kalenderår då barnet börjar grundskolan. Barnets båda föräldrar eller vårdnadshavare får inte hålla partiell vårdledighet samtidigt. Arbetstagaren skall göra framställning om partiell vårdledighet senast två månader före ledighetens början.

En arbetstagare som har varit anställd hos samma arbetsgivare sammanlagt minst *sex* månader under de senaste *12* månaderna kan få partiell vårdledighet för att vårda sitt barn eller något annat barn som varaktigt bor i hans eller hennes hushåll till utgången av det *andra läsåret för barnets grundläggande utbildning*. Barnets båda föräldrar eller vårdnadshavare *får hålla partiell vårdledighet under samma kalenderperiod men inte samtidigt*. Arbetstagaren skall göra framställning om partiell vårdledighet *senast två månader före ledighetens början*.

Denna lag träder i kraft den 20 .
